

Meelevend wantrouwen. Over paternalisme, prostitutie en pornografie

Baukje Prins

Mariska Majoor is voorzitter van het Prostitutie Informatie Centrum (PIC) in Amsterdam. In een gesprek met Paul Witteman en Jeroen Pauw in hun tv-programma **De Woestijnruikers** (11.12.05) vertelde ze dat zijzelf zo'n vijf jaar in de prostitutie had gewerkt, vrijwillig en met veel plezier: 'je voelt je achter je raam heel sterk, jij bent de baas'. Majoor gaf toe dat er misstanden bestaan in de prostitutie. Wanneer je werkt tegen je wil is het een vak dat je 'absoluut kapot' kan maken. Maar de meeste prostituees hebben er zelf voor gekozen. Ze zijn absoluut geen zielige slachtoffers maar juist trotse vakvrouwen. De Rode Draad steunt hen door te streven naar een verbetering van hun arbeidsvoorwaarden, en door te werken aan een positievere imago van de 'relaxbranche'. De Amsterdamse GroenLinks-politica Marieke van Doornink kan zich in deze aanpak helemaal vinden. Zeker, misstanden moeten worden aangepakt. Bijvoorbeeld door een belastingspreekuur in te voeren, zodat de vrouwen leren 'hoe ze goede, zelfstandige prostituees kunnen zijn en wat hun rechten zijn, dan pikken ze misstanden niet meer' (**NRC Handelsblad** 18.02.06). En door de tippelzone in Amsterdam weer in te voeren, met een peeshotel ernaast, want: 'als een vrouw op straat wil werken, wat is daar dan mis mee?'

Behalve Majoor zat ook het Amsterdamse PvdA-raadslid Karina Schaapman bij Pauw en Witteman op de bank. Ook zij werkte een aantal jaren in de prostitutie. In haar boek **Zonder moeder** (Balans 2004) vertelt ze hoe ze als jong meisje op de wallen terecht kwam. Daarbij vervalt ze nergens in de larmoyante toon van het slachtoffer: elke stap zette ze zelf, zonder door anderen te zijn gedwongen. Van de ene op de andere dag stopte ze ermee. Om dit werk te doorstaan, zo vertelde ze, moet je als vrouw namelijk de knop kunnen omdraaien, jezelf kunnen verloochenen. Op een gegeven moment lukte haar dat niet meer, de walgingsgraad was bereikt. Wat Majoor ook beweert, het merendeel van de vrouwen in de prostitutie werkt volgens Schaapman tegen haar zin, of in ieder geval met tegenzin. Als ze zich achter haar raam zo sterk en machtig voelde, waarom stapte Majoor dan al op

eenentwintigjarige leeftijd uit het leven? Hoe kan ze blijven volhouden dat prostitutie een prachtig vak is, terwijl ze er zelf mee ophield omdat ze zich 'er niet goed meer bij voelde'? Schaapman heeft geleerd om al dat liberale gepraat over eigen keuze en respect voor wat vrouwen zelf willen, met wantrouwen te bejegenen. Ik wil in dit essay proberen uit te leggen waarom ik denk dat ze gelijk heeft.

Liberaal respect?

Een belangrijk uitgangspunt van het liberalisme is dat elke volwassen burger in het bezit van zijn of haar normale redelijke vermogens, als moreel autonoom moet worden beschouwd: hij/zij beschikt over het vermogen een eigen conceptie van het goede leven te ontwikkelen, daarnaar te leven en deze eventueel te herzien. Een autonome keuze voor een bepaalde levensstijl (werk, partner, geloof) en daarmee voor een bepaalde identiteit, dient te worden gerespecteerd, zelfs al strookt ze niet met de liberale levensfilosofie waarin een individualistische levensstijl toch eigenlijk als de beste wordt beschouwd. Een politiek-liberale of vrijzinnige houding geeft niet alleen ruimte aan sterk traditionele wijzen van leven, waarin bijvoorbeeld de dienstbaarheid aan een God, een geloof of een gemeenschap centraal staat, maar ook aan libertijnse of nonconformistische levenswijzen die draaien om het beleven van seksueel genot, de esthetisering van het eigen lichaam of experimenten met afwijkende levensstijlen. Zolang een leven 'van binnenuit' wordt geleefd, en geen schade berokkent aan anderen, moet het worden gerespecteerd als zijnde gebaseerd op een autonome keuze, en als een verrijking van de pluriforme samenleving. Mensen hebben het recht om fouten te maken en van hun eigen fouten te leren. Paternalistische staatsbemoeienis is uit den boze.

Hoe aannemelijk deze liberale visie ook klinkt, toch meen ik dat de houding van onvoorwaardelijk respect soms best mag (en zelfs moet) worden afgewisseld met een houding van wat ik meelevend wantrouwen zou willen noemen. Zo zou ik bijvoorbeeld vraagtekens zetten bij de bewering van een getrouwde vrouw dat zij er zelf voor heeft gekozen thuis te blijven voor de kinderen. Vanuit de overtuiging dat het voor geen enkel volwassen mens goed kan zijn om financieel afhankelijk te zijn van een ander, en dat in geval van scheiding er opnieuw een vrouw tot de bijstand is veroordeeld, zou ik willen dat een overheid deze huisvrouw stimuleert om een vakopleiding te volgen of een baan te vinden, en dat ze zaken als positieve actie en betaalbare kinderopvang ondersteunt. Zo heb ik er ook, net als Karina Schaapman, grote moeite mee om vrouwen die hun geld verdienen in de prostitutie of pornografie op hun woord te geloven wanneer zij bezweren dat zij van hun werk houden, en er zelfs een gevoel van eigenwaarde aan ontleen.

Waar komt dat wantrouwen vandaan? Uit het inzicht dat sommige handelingen, praktijken of levensstijlen misschien niet direct schadelijk zijn voor anderen, maar wel voor de betrokkene zelf ? ook al wil ze daar niets van horen. In dergelijke gevallen hoeven we niet op voorhand respect te hebben voor wat iemand zelf beweert over de vrijheid van haar keuze. Soms valt er wel degelijk aan iemands gedrag af te lezen in hoeverre zij werkelijk moreel autonoom is. En dan mogen we niet, uit valse angst om als moralistisch over te komen, schromen om mensen kritisch aan te spreken op wat wij zien als misvattingen over hun eigen leven. Natuurlijk blijft het van belang te beseffen dat we hiermee een interpretatiestrijd aangaan over de betekenis en kwaliteit van de keuzen die iemand in haar leven heeft gemaakt. En, zoals altijd in het geval van paternalistische interventies, kan het door de aangesprokene als beledigend en zelfs vernederend worden ervaren als een ander beter dan zichzelf meent te weten wat goed voor haar is.

Wanneer iemand zichzelf fysiek beschadigt, dan noemen we dat zelfmutilatie. We betwijfelen geen moment dat deze persoon tegen zichzelf moet worden beschermd. Maar waarom zouden we dan de vraag van vrouwen om besneden te worden of om herinfibulatie (het opnieuw hechten van de resterende delen van de schaamlippen bij een besneden vrouw na een bevalling) wèl serieus nemen, ook al zijn ze volwassen en zeggen ze hiervoor te kiezen uit vrije wil? Het lijkt me volledig terecht dat ook deze vormen van besnijdenis in Nederland zijn verboden. Maar, als we deze redenering serieus nemen, wordt het wel moeilijker uit te leggen waarom eenzelfde verbod niet geldt voor plastisch-chirurgische ingrepen zoals het vergroten van borsten, het versmallen van de vagina, of het weghalen van de schaamlippen ? ingrepen die eveneens niet plaatsvinden uit medische noodzaak, maar op verzoek van vrouwen zelf.

Het wordt nog ingewikkelder wanneer we menen dat iemand zichzelf psychische schade berokkent wanneer zij bepaalde ideeën verdedigt of meewerkt aan bepaalde praktijken. Als ik bijvoorbeeld geen respect kan opbrengen voor de overtuiging van een christelijke mannenbroeder dat vrouwen niet geschikt zijn voor bestuurlijke functies, dan kan ik ook geen begrip opbrengen voor zijn echtgenote wanneer zij deze visie op vrouwen, en daarmee op zichzelf, onderschrijft. Hetzelfde geldt voor de vrouw die zichzelf verwijt dat haar man haar steeds weer mishandelt, het meisje dat meent een hoofddoek te moeten dragen omdat zij anders een wandelende verleiding vormt voor mannen, of de vrouw die meent dat het terecht is dat vrouwen geen begrafenissen mogen bijwonen omdat 'wij' daarvoor nu eenmaal te emotioneel zijn. Met dergelijke ideeën over zichzelf halen zij zichzelf naar beneden, doen ze zichzelf (maar ook andere vrouwen) onrecht aan. Het gaat hier om de

internalisering van negatieve (seksistische) beeldvorming die schadelijk is voor de betrokkenen zelf, omdat het hun gevoel van eigenwaarde en hun zelfrespect aantast, ook al zeggen ze dat zelf niet zo te ervaren.

Verlichtingsliberalen als Ayaan Hirsi Ali concluderen hieruit al snel dat elke keuze voor een meer traditionele leefwijze getuigt van gebrek aan morele autonomie. Maar dat is een misvatting. Niet elke niet-liberale levensstijl doet afbreuk aan het eigen zelfrespect. Wanneer een meisje kiest voor de hoofddoek als bewijs van haar geloof of uit trots op haar etnische identiteit, dan is dat haar manier om respect af te dwingen en om haar gevoel van eigenwaarde te vergroten. Een gearrangeerd (in tegenstelling tot een gedwongen) huwelijk hoeft niet te botsen met de morele autonomie van de huwelijkspartners of hun gevoel van zelfrespect aan te tasten. Het is goed denkbaar dat iemand vrijwillig afstand doet van zijn individuele verworvenheden door intrede in een katholieke of boeddhistische kloosterorde. En zo hoeft er ook niet per se aan de morele autonomie van een verloofd stel te worden getwijfeld wanneer zij menen dat zij hun maagdelijkheid beter kunnen bewaren tot de huwelijksnacht. Het zijn weliswaar traditionele, niet-liberale visies en praktijken, maar ze verdienen respect omdat ze niet per se schadelijk zijn voor anderen, noch voor de betrokkenen zelf.

Niettemin heeft het hier voorgestelde voorbehoud op de waarde van respect consequenties voor de houding die we als samenleving innemen ten aanzien van praktijken zoals herinfibulatie, de cultus van (on)reinheid rondom menstruatie, of de uitsluiting van vrouwen uit godsdienstige of politieke ambten, ook al zeggen de betrokken vrouwen daar volledig achter te staan. Maar behalve over deze gewoontes, die we associëren met traditionele, patriarchale culturen, dwingt het ons ook om nog eens stil te staan bij praktijken die we juist (overigens ten onrechte) associëren met moderne, vrijzinnige levensstijlen, zoals pornografie en prostitutie. Ongetwijfeld zijn er vrouwen (en mannen) die aan hun werk als pornstar of prostituee of, in de minder commerciële sfeer, aan erotische feesten, orgieën, partnerruil, etc. oprecht plezier beleven en het gevoel hebben daarin pas echt 'zichzelf' te kunnen zijn. Maar als we vermoeden dat dergelijke praktijken, of ze nu doorgaan voor traditioneel of modern, voor 'achterlijk' of voor 'bevrijd', nogal vaak floreren op een gebrek aan zelfrespect van betrokkenen en op hun onvermogen om hun eigen grenzen te bepalen, dan is het maar zeer de vraag of 'respect voor eigen keuze' niet een eufemisme is voor onverschilligheid.

Prostitutie en pornografie

Laten we vanuit dit oogpunt eens preciezer kijken naar prostitutie en pornografie,

twee domeinen waarover het morele debat, zelfs onder radicale feministen, al jaren geleden lijkt te zijn gesloten. Sinds op 1 oktober 2000 het bordeelverbod is opgeheven is prostitutie in Nederland een legale bedrijfstak geworden. De veronderstelling was dat legalisering prostituees meer bescherming zou bieden tegen uitbuiting en misstanden, en dat het zou helpen om van hun beroep een gewoon (respectabel?) vak te maken. Beide doelen lijken echter niet te worden bereikt. Integendeel, de misstanden worden alleen maar ernstiger. Dat blijkt ondermeer uit het onlangs verschenen boek ***Ik laat je nooit meer gaan*** van journaliste Ruth Hopkins (De Geus 2005). Dankzij de legalisering verdwenen veel Nederlandse vrouwen uit de bordelen. Ze gaven de voorkeur aan het informele circuit, waar ze hun anonimiteit kunnen bewaren en geen BTW en andere belastingen hoeven te betalen. Als gevolg daarvan zijn exploitanten van legale sekshuizen steeds meer gaan werken met illegale buitenlandse vrouwen, met name uit de Oostblok-landen, die niet zelden onder valse voorwendsels zijn geronseld door criminele landgenoten.

Eenmaal in Nederland aangekomen, wordt hen hun paspoort afgenomen, worden ze gedwongen vele uren te werken en het merendeel van hun verdiensten af te staan als aflossing van hun 'schuld' aan degene die hen heeft aangeleverd. Hopkins maakt duidelijk dat deze vrouwen er zelden in vrijheid voor hebben gekozen om in de prostitutie te werken: ze zijn misleid, ontvoerd, verkocht, of het zijn de belabberde economische omstandigheden die hen dwingen hun geluk elders te beproeven. Maar dat maakt hen niet ondubbelzinnig tot slachtoffers. Meisjes die aanvankelijk gedwongen waren om sekswerk te doen, proberen na hun 'redding' soms toch uit alle macht terug te keren naar het Westen: waarom zou je een fatsoenlijk maar armoedig bestaan als serveerster in Tirana accepteren, wanneer je eenmaal weet dat je in de Italiaanse of Nederlandse prostitutie het honderdvoudige kan verdienen? Het Nederlandse beleid is eveneens dubbelzinnig: enerzijds hebben politici de mond vol van onschuldige slachtoffers die beschermd moeten worden tegen mishandeling en uitbuiting, anderzijds behandelt justitie diezelfde vrouwen als schuldige prostituees: zodra het OM hen niet meer nodig heeft als getuigen in het proces tegen de handelaars, worden ze zonder verdere plichtpleging, soms na jaren gedwongen en doelloos verblijf in Nederland, als ongewenste illegalen het land uitgezet. En dat betreft dan alleen de gevallen waarin de vrouw het lef heeft gehad om te ontsnappen en aangifte te doen. Veel vaker nog staat de politie machteloos tegenover loverboys en vrouwenhandelaars van wie ze weet dat ze bepaalde vrouwen in de tang hebben. Ze hebben te weinig bevoegdheden en middelen om aangiften van mishandeling op te nemen en in te

grijpen. Doen de vrouwen uit angst voor represailles geen aangifte, dan staat de politie helemaal met lege handen. Onvoorwaardelijk respect voor de morele autonomie van vrouwen is hier volkomen misplaatst.

Met de legalisering van prostitutie lijken we onszelf wijs te maken dat 'sekswerk', zoals de vakbond De Rode Draad het graag noemt, gewoon werk is, en dat het er nu slechts om gaat de arbeidsvoorwaarden en omstandigheden op de werkvloer net zo goed te regelen als in elke andere bedrijfstak het geval is. Dat is een ontkenning van het feit dat prostitutie nog altijd betekent dat een vrouw zichzelf eerst moet laten keuren door reeksen geile heren, om vervolgens haar lichaam ter beschikking te stellen aan wie maar bereid is daarvoor te betalen (? 15 schijnt zelfs voor een raamprostituee niet ongewoon te zijn), en dat ook prostituees die zeggen te kiezen voor dit werk vaak getuigen van gevoelens van minachting en walging voor hun klanten en fantaseren over de tijd waarin ze voldoende geld hebben gespaard om een 'gewoon' leven te leiden. In de prostitutiebranche, zo constateert ook Hopkins, liggen uitbuiting, misbruik en vernedering altijd op de loer. Dat komt niet alleen omdat het in deze branche toch nog steeds voornamelijk mannen zijn die bordelen en peeskamertjes exploiteren, en die de vrouwen tegen betaling 'beschermen' tegen lastige en te veel eisende klanten. Het komt ook doordat prostitutie nog steeds grotendeels in het verborgene plaatsvindt, omdat de samenleving het beroep van hoer niet beschouwt als een respectabel beroep. De legalisering van prostitutie heeft daaraan niets veranderd. En het is ook de vraag in hoeverre we als samenleving zouden moeten streven naar een normalisering of opwaardering van de prostitutie. In ieder geval wil de overheid zover niet gaan. Ondanks de grote druk op mensen om werk te accepteren dat niet direct in overeenstemming is met hun opleiding of wensen, heb ik tenminste nog nooit gehoord dat een arbeidsbureau of een WAO-keuringsarts een vrouw (of man) adviseerde om in de prostitutie te gaan werken.

Een andere problematische ontwikkeling is de steeds verdergaande pornografisering van de mediacultuur. Een aantal maanden geleden riep een kamermeerderheid van CDA, PvdA en CU op tot een maatschappelijk debat over het seksisme in de hedendaagse muziek- en beeldcultuur. Jammer dat we er sindsdien niets meer van hebben vernomen. Want hoe vrijzinnig of liberaal we ook zijn, we mogen ons wel eens wat meer rekenschap geven van wat Ralf Bodelier het 'pornografisch universum' heeft genoemd dat via het world wide web dagelijks verder uitdijt, van de exponentiële groei van gewelddadige en kinderpornografie, van het feit dat circa zeventig procent van het verhandelde geld via internet wordt gespendeerd en verdiend aan seks, en dat deze sekssites een enorme stimulans

betekenen voor wereldwijd sekstoerisme en mensenhandel (zie het rapport van Marianne Eriksson voor het Europese parlement:

www.vguengl.org/medialibrary/files/sexindustryEN.pdf).

Verbieden?

Betekenen deze bedenkingen dat we dan maar terug moeten naar een verbod op prostitutie? En dat we het maken en bekijken van extreme porno strafbaar moeten gaan stellen? In het progressieve, ook wel 'femocratisch' genoemde Zweden, is het eerste daadwerkelijk gebeurd. Niet alleen is prostitutie er verboden, ook worden in plaats van de hoeren de hoerenlopers strafbaar gesteld, vanuit de gedachte dat het bedrijf gestoeld is op de uitbuiting en het misbruik van vrouwen. En onlangs nog kondigde de Britse regering aan dat zij het consumeren van extreem gewelddadige porno op internet wil gaan verbieden.

Tegen het voorspelbare bezwaar dat dit neerkomt op censuur, een democratische samenleving onwaardig, en dat mondige burgers zelf wel weten wat goed voor ze is is, stelde Ger Groot onlangs in ***De Groene Amsterdammer*** (7.10.05) dat een samenleving meer is dan de optelsom van persoonlijke beslissingen en voorkeuren. Wie kiest voor een bepaalde smaak of voorkeur, aldus Groot, kiest voor een bepaald karakter van zijn maatschappij, en een land vol liefhebbers van seks en porno is een ander land dan een land vol liefhebbers van Mozart. Een verbod op bijvoorbeeld gewelddadige pornografie bant die ondeugd niet uit, maar voorziet haar wel van het label van het verbodene. Het herinnert de gebruiker er aan dat dergelijk gedrag niet 'normaal' wordt geacht in deze maatschappij. Zouden we extreem gewelddadige pornografische beelden en video's verbieden, dan 'zijn ze weliswaar niet onbereikbaar geworden, maar wel is er tussen het verlangen en de vervulling daarvan een uitstel gekomen van moeizaam zoeken en beschaamde aanschaf. Dat geeft de lustbevrediging de traagheid mee waarin het morele besef (zelfs in zijn overtreding) onwillekeurig overeind blijft'. Groot noemt dit de morele variant van de Tobin-tax. Een overheid mag bepaalde praktijken verbieden, zolang daarvoor maar voldoende draagvlak is in de samenleving. Groot komt dan ook tot de paradoxale conclusie dat 'alleen een democratie kan en mag censureren'.

Een verbod op extreem gewelddadige porno kan ook nog vanuit een andere invalshoek worden verdedigd. Uit recent onderzoek blijkt dat de correlatie tussen het op jonge leeftijd veelvuldig kijken naar gewelddadige videoclips of extreem harde porno en agressief en crimineel gedrag op latere leeftijd, minstens zo significant is als de correlatie tussen kettingroken en de kans op longkanker. Toch zijn Westerse overheden niet te beroerd om behoorlijk wat paternalistische

maatregelen in te voeren om mensen van het roken af te helpen. Maar ze branden hun vingers liever niet aan het ontmoedigen van het genieten van representaties van geweld. De reden van dit verschil in aanpak is dat de relatie tussen roken en longkanker wordt beschouwd als iets waarop de persoon in kwestie geen invloed heeft: roken is schadelijk voor hem zonder dat hij dat direct doorheeft. Vandaar dat mensen moeten worden voorgelicht, ontmoedigd, gewaarschuwd. Maar het maken van en kijken naar video's en films valt onder de vrijheid van meningsuiting: ook al zou het verband tussen het kijken naar geweld en gewelddadig gedrag keihard zijn, dan nog zou een liberale overheid het kijken niet willen verbieden. De impliciete aanname is immers: hoeveel je ook kijkt naar geweld, het is nog altijd je eigen keuze om je op straat vervolgens ook zo te gedragen. Maar uit onderzoek op het terrein van de neuro- en cognitiewetenschappen wordt steeds duidelijker dat mensen een heel sterke neiging hebben tot imitatie van gedrag dat we waarnemen zonder dat we ons daarvan bewust zijn. Stel nu, zo opperde de filosoof Boudewijn de Bruin laatst in **de Volkskrant** (22.11.05), dat video's en films niet werken als de expressie van een visie waarmee je het wel of niet eens kunt zijn, maar als (representaties van) gedrag dat je onbewust gaat overnemen? Dan is een verbod op extreem geweld in de media niet een beperking van de vrijheid van meningsuiting, maar vergelijkbaar met het verbieden van pillen of drankjes die de gebruiker agressief maken.

De redeneringen van Groot en De Bruin plaatsen belangrijke vraagtekens bij de liberale anti-paternalisme reflex. Maar geen van beiden gaat zo ver om te pleiten voor een daadwerkelijk verbod op representaties van gewelddadige videoclips of extreem harde pornografie. Net zo min als Karina Schaapman pleit voor opheffing van de Amsterdamse wallen. Ook ik wil dat hier niet doen. Maar overheid en burgers beschikken over andere middelen dan verbod en straf om duidelijk te maken wat voor samenleving we willen zijn, en welke praktijken en levensstijlen naar ons inzicht een bijdrage leveren aan of juist afbreuk doen aan de kwaliteit van leven en het zelfrespect van mensen.

Waarom zou een liberale overheid middels haar beleid niet duidelijk mogen maken dat we als samenleving de prostitutie niet zien als een beroep waarin vrouwen zichzelf kunnen ontplooien of emanciperen, dat we ons wel beter seksueel plezier kunnen voorstellen dan hoerenloperij, en dat we het genieten van (representaties van) extreem gewelddadige, vernederende seks en regelrechte verkrachting, seks met dieren en met lijken (soms vermengd met video's van bloederige moorden en martelingen) niet 'normaal' vinden? Ik heb de zinsnede 'representaties van' opzettelijk tussen haakjes gezet, om aan te geven dat in veel gevallen het onderscheid tussen

representatie en praktijk slechts een theoretisch onderscheid is: porno-acteurs en -actrices spelen niet (alleen) dat ze worden geslagen, gewelddadig geneukt, seks hebben met dieren etc., het gebeurt in de studio ook daadwerkelijk. En veel verkrachtingsscènes doen vermoeden dat hier helemaal geen sprake is van doen alsof, maar van daadwerkelijke verkrachting. De Kraggenburger affaire uit 2004, waarbij drie jonge Afrikaanse vrouwen in een loods in Flevoland wekenlang werden gemarteld en gedwongen om voor de camera de meest stuitende seksuele handelingen te verrichten, geeft aan dat dat vermoeden meer is dan de paranoïde ingeving van een feministische fatsoensrakker.

Niet alles wat legaal is, is daarmee goed of legitiem. Prostitutie en gewelddadige pornografie: voorzover vrouwen en mannen daaraan werkelijk vrijwillig meedoen, zijn het praktijken die we in onze samenleving zullen moeten tolereren of gedogen. Maar dat betekent niet dat we ze niet mogen problematiseren. Volgens de filosofe Judith Shklar zijn ook liberalen behept met een politieke moraal, zij het een minimale. In plaats van te streven naar de realisering van bepaalde deugden (zoals een perfectionist of paternalist zou doen), stelt een liberaal zich ten doel ondeugden te voorkomen. De grootste ondeugd voor een liberaal is volgens Shklar morele wreedheid of vernedering ? en daarvan kan ook sprake zijn wanneer de betrokkene die niet als zodanig ervaart.

Het valt niet te ontkennen dat de seksindustrie nog steeds floreert op de vernedering en uitbuiting van vrouwen. Bovendien verkondigt ze de aperte leugen dat vrouwen seksueel onverzadigbaar zijn, waarmee ze voedsel geeft aan de aanname van met name allochtone puberjongens dat elk meisje dat er een beetje sexy bijloopt er om vraagt 'gepakt' te worden (zie ook het verslag van Janice Raymond van een hoorzitting over de sex-industrie in de EU op: action.web.ca/home/catw/attach/RaymondEPTestimonyJan2004.doc).

Er is de afgelopen jaren vaak gesteld dat links zich zou hebben laten gijzelen door het multiculturalisme, hetgeen leidde tot een te grote tolerantie voor vrouwvijandige praktijken onder het mom 'het is nu eenmaal hun cultuur'. Maar in hoeverre hebben we ons ook niet laten gijzelen door het neoliberale en libertijnse gedachtegoed, en te weinig oog gehad voor de uitbuiting en vernedering van vrouwen onder het mom van 'ze willen het nu eenmaal zelf'?

Baukje Prins is verbonden aan de Faculteit Wijsbegeerte van de Rijksuniversiteit Groningen.